

نابرابری اقتصادی

نویسنده: آمارتیا سن

(برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۱۹۹۸)

ترجمه:

دکتر وحید محمودی - عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

دکتر عزت اله عباسیان - عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا

این کتاب ترجمه ای است از:

«On Economic Inequality»

By Amartya Sen,

Oxford University Press, 1997.

سن، آمارتیا کومار ۱۹۳۳ - Sen, Amartya Kumar

ناوبری اقتصادی / نویسنده: آمارتیا سن؛ ترجمه: وحید محمودی و عزت الله

عباسیان. تهران: پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶

۳۰۸ ص: مصور، جدول، نمودار

ویراستار: سیدمحمدحسن مصطفوی

ISBN: 978-964-2728-09-1

۴۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

عنوان اصلی: On Economic Inequality

۱. اقتصاد ۲. فقر ۳. ناوبری ۴. عدالت

الف. محمودی، وحید، ۱۳۴۳ و عباسیان، عزت الله - ۱۳۴۶ مترجمان.

ب. عنوان.

ت ۸۶ س / ۹۵ HB

۱۳۸۶

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

نقاط بزرگراههای شهید چمران و آل احمد

نام کتاب: ناوبری اقتصادی

ترجمه: دکتر وحید محمودی و دکتر عزت الله عباسیان

ویراستار: سیدمحمدحسن مصطفوی - شمارگان: ۲۰۰۰

ناشر: پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس - نورعلم

چاپ اول: ۱۳۸۶ - چاپ: روشن

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

پخش در تهران: کتابیران - ۶۶۴۰۱۷۴۵ - ۶۶۴۰۹۲۱۸

پخش در همدان: نشر دانشجو ۸۲۷۲۶۳۳

تقدیم به

سارا و سپهر

و

علی و دانیال

به امید آنکه وقتی بزرگ شدند
شاهد نابرابری و بی عدالتی های کمتری باشند.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

ط	مقدمه مترجمان
ل	مقدمه مولف - ویرایش اول
س	مقدمه مولف - ویرایش دوم

بخش اول:

فصل ۱- اقتصاد رفاه، مطلوبیت گرایي و انصاف

۳	۱-۱- خصوصیات عینی و ارزشی
۵	۲-۱- انواع معیارهای اندازه‌گیری
۷	۳-۱- شبه ترتیب‌ها و قضاوت‌های نابرابری
۸	۴-۱- اقتصاد بدون تصادم و بهینگی پرتو
۹	۵-۱- توابع رفاه اجتماعی
۱۱	۶-۱- نتیجه‌ای در باب قضاوت‌های توزیعی
۱۵	۷-۱- تفسیر «قضیه ۱-۱»
۱۷	۸-۱- مقایسه‌های بین فردی
۱۹	۹-۱- مکتب مطلوبیت‌گرایی
۲۳	۱۰-۱- اصل موضوعه برابری ضعیف
۲۵	۱۱-۱- اصل موضوعه برابری ضعیف و تقعر
۲۷	۱۲-۱- قاعده انصاف (برابری) و اقتصاد رفاه

فصل ۲- معیارهای سنجش نابرابری

۳۰	۱-۲- دامنه
۳۲	۲-۲- انحراف از میانگین نسبی
۳۳	۳-۲- واریانس و ضریب تغییر

۳۵	۴-۲- انحراف استاندارد از معیار لگاریتم‌ها
۳۷	۵-۲- ضریب جینی و تفاضل میانگین نسبی
۳۹	۶-۲- تفسیرهای رفاهی از معیارهای مختلف نابرابری
۴۲	۷-۲- معیار آنتروپی تایلر
۴۴	۸-۲- میانگین‌های مختلف درآمد
۴۵	۹-۲- معیار دالتون
۴۶	۱۰-۲- معیار اتکینسون
۴۸	۱۱-۲- اصول موضوعه برای جدایی‌پذیری جمعی
۵۱	۱۲-۲- یک معیار جایگزین
۵۲	۱۳-۲- معیارهای اثباتی و هنجاری
۵۳	۱۴-۲- فروض مربوط به سنجش‌پذیری و مقایسه‌پذیری
۵۶	۱۵-۲- قضاوت‌های نابرابری و مقایسه‌پذیری

فصل ۳- نابرابری به مثابه یک رابطه شبه ترتیبی

۶۱	۱-۳- رابطه ترتیبی جزئی لورنز و نتایج اتکینسون
۶۳	۲-۳- قاعده جمع‌ناپذیری
۶۴	۳-۳- توابع رفاهی غیر فردگرا
۶۵	۴-۳- تضعیف شرط تقعر
۶۷	۵-۳- یک نتیجه عمومی
۶۷	۱-۵-۳- قضیه ۱-۳
۷۱	۶-۳- توضیح شهودی
۷۳	۷-۳- جمعیت متغیر
۷۵	۱-۷-۳- قضیه ۲-۳
۷۶	۸-۳- تغییرات میانگین درآمد
۷۷	۹-۳- قضاوت‌های غیر ارادی
۷۷	۱۰-۳- محتوای توصیفی
۷۹	۱۱-۳- روابط شبه ترتیبی نابرابری

۸۰	۳-۱۱-۱- قضیه ۳-۳
۸۱	۳-۱۲- تغییرات قیمت و نابرابری
۸۳	۳-۱۲-۱- قضیه ۳-۴
۸۶	۳-۱۳- تغییرات در میانگین درآمد
۸۸	۳-۱۴- تشریح و قضاوت‌های ارادی
۸۹	۳-۱۵- روابط شبه‌ترتیبی متقاطع
۸۹	۳-۱۵-۱- قضیه ۳-۵
۹۲	۳-۱۶- چارچوبی با انسجام کمتر

فصل ۴- کار، نیازها و نابرابری

۹۶	۴-۱- نیازها و رفاه
۹۷	۴-۲- خدمات بهداشت و درمان عمومی در مقابل بیمه‌های درمانی
۹۸	۴-۳- تعیین‌کننده‌های غیردرآمدی رفاه
۱۰۰	۴-۴- تغییرات در ویژگی‌های غیر قابل‌شناسایی
۱۰۲	۴-۵- مساوات طلبی احتمال‌گرایانه
۱۰۳	۴-۵-۱- قضیه ۴-۱
۱۰۵	۴-۶- مساوات طلبی حداکثر - حداقل‌ها
۱۰۶	۴-۶-۱- قضیه ۴-۲
۱۰۷	۴-۷- اصل نیاز در مقابل اصل کار
۱۱۰	۴-۸- سیستم‌های لانگه - لرنر
۱۱۲	۴-۹- مالیات بر درآمد
۱۱۴	۴-۱۰- مالیات‌های یکجا
۱۱۶	۴-۱۱- انگیزه کار
۱۱۸	۴-۱۲- ارائه مسئله انگیزه کار در چارچوب نظریه بازیها
۱۲۱	۴-۱۳- ریشه‌های اقتصادی انقلاب فرهنگی
۱۲۳	۴-۱۴- استحقاق و بهره‌وری
۱۲۵	۴-۱۵- بهره‌وری و توانایی

۱۲۷	۱۶-۴- استحقاق و نیازها.....
	بخش دوم: در باب نابرابری اقتصادی پس از یک ربع قرن :
	جیمز فاستر و آمارتیا سن.....

فصل ۵- بازنگری و انگیزش

۱۳۴	۱-۵- پیشگفتار.....
۱۳۵	۲-۵- موضوعات مطروحه در نسخه سال ۱۹۷۳.....
۱۵۲	۳-۵- مباحث بعدی.....

فصل ۶- نابرابری و رفاه

۱۵۶	۱-۶- رفاه به مثابه مبنایی برای اندازه گیری نابرابری.....
۱۵۹	۲-۶- گذار از رفاه به سوی نابرابری.....
۱۶۱	۳-۶- گذار از نابرابری به سوی رفاه.....

فصل ۷- توابع رفاه: یگانگی و برتری

۱۶۴	۱-۷- رتبه بندی های جزئی و روابط شبه ترتیبی متقاطع.....
۱۶۷	۲-۷- مفهوم برتری لورنز تعمیم یافته.....
۱۷۰	۳-۷- برتری تصادفی.....

فصل ۸- نابرابری نسبی: معیارها و روابط شبه ترتیبی

۱۷۴	۱-۸- گروهی از معیارهای نابرابری نسبی.....
۱۷۸	۲-۸- برتری لورنز و نابرابری نسبی.....
۱۸۲	۳-۸- حساسیت انتقال.....

فصل ۹- ترکیب و سازگاری

۱۸۸	۱-۹- تجزیه پذیری.....
۱۹۶	۲-۹- سازگاری زیر گروهی.....

۳-۹- سازگاری و وابستگی متقابل ۲۰۰

فصل ۱۰- نابرابری و فقر درآمدی

۱-۱۰- فقر: شناسایی و انباشتگی ۲۰۶

۲-۱۰- روش کلاسیک جمع زدن فقر (نسبت سرشمار و شکاف درآمدی) ۲۱۱

۳-۱۰- محرومیت نسبی و معیار S برای فقر ۲۱۳

۴-۱۰- پیوستگی، انتقالات و معیار S^* ۲۱۸

۵-۱۰- تجزیه پذیری، زیرگروه‌ها و معیارهای P_α ۲۲۳

۶-۱۰- ترتیب‌های فقر ۲۳۴

فصل ۱۱- فضا، قابلیت و نابرابری

۱-۱۱- نابرابری، رفاه گرایی و عدالت ۲۴۴

۲-۱۱- کارکردها و قابلیت ها ۲۴۹

۳-۱۱- دربارهٔ وزنها و ارزیابی ها ۲۵۴

۴-۱۱- فقر به مثابه محرومیت از قابلیت‌ها ۲۶۲

۵-۱۱- ارزیابی غیر مستقیم و شدت ترتیبی فقر ۲۶۸

۶-۱۱- ملاحظات پایانی ۲۷۴

فهرست منابع ۲۷۷

فهرست موضوعی ۲۷۶

کتاب نامه ۲۷۸

مقدمه مترجمان

رویکرد اصلی و محوری در عمده تحلیل‌های اقتصادی اعم از اقتصاد کلاسیک و اقتصاد توسعه رویکردی است که می‌بایست آن را "درآمد محور" بنامیم. عنصر "درآمد" نقش محوری و تعیین کننده در عمده تحلیل‌های اقتصادی از جمله موضوعات مربوط به مطلوبیت، رفاه، فقر، نابرابری، توسعه و دیگر موضوعات دارد.

با همین زاویه نگاه وقتی از نابرابری اقتصادی سخن به میان می‌آید بی‌درنگ بحثها بر نابرابری درآمدی متمرکز می‌شود، در صورتیکه نابرابری اقتصادی اعم از نابرابری درآمدی است، چرا که در معیارهای نابرابری درآمدی، متغیرهایی نظیر بیکاری، نبود آموزش مناسب، محرومیت‌های اجتماعی از جمله تبعیض جنسیتی، آزادی و جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی (نظیر سلامتی و طول عمر) مورد توجه قرار نگرفته است. فراتر از این نابرابری اقتصادی نیز متاثر از انواع دیگر نابرابریها نظیر نابرابری سیاسی، حقوقی و نابرابری اجتماعی است. بالعکس برابری واقعی هم از هر نوع که باشد مستقل از عوامل اقتصادی نیست. تفاوت‌های شدید در درآمد و ثروت موجبات بروز تمایزات قابل ملاحظه‌ای در بین افراد یک جامعه می‌گردد و درحقیقت نابرابری اقتصادی یکی از تهدیدهای مشترک تاریخ تمامی کشورهای جهان است.

بنابراین بحث از نابرابری (یا برابری) اقتصادی را نمی‌توان از سایر نابرابریها (یا برابریها) جدا نمود.

نکته قابل توجه دیگر اینکه نابرابری اقتصادی همیشه مذموم نیست و آنچه که ارزش ذاتی دارد عدالت است و نه برابری، چرا که عدالت برابری نیست و عدالت توزیعی نیز یکی از جنبه‌های عدالت است. جان راولز می‌گوید نابرابریهای اجتماعی و اقتصادی به دو شرط قابل قبول است نخست اینکه این نابرابریها باید مختص به مناسب و مقام‌هایی باشد

که تحت شرایط برابری منصفانه فرصت‌ها باب آنها به روی همگان گشوده است و دوم اینکه نابرابریها باید بیشترین منفعت را برای محروم‌ترین اعضای جامعه داشته باشد.

بنابراین، تمرکز اصلی باید بر برابری فرصت‌ها متمرکز شود تا برابری درآمدها. شاید نتوان درآمدها را برابر کرد اما فرصت‌ها را می‌توان. نابرابری درآمدی، معلول نابرابری فرصت‌هاست و فقر حاصل بی‌عدالتی در توزیع فرصت‌هاست. فرصت چیست؟

- فرصت یعنی همه بتوانند درآمد لازم را کسب کنند و از عواید رشد بهره‌مند شوند (امکانات و تسهیلات اقتصادی)

- فرصت یعنی همه بتوانند مشارکت اجتماعی و سیاسی داشته باشند (آزادیهای سیاسی)

- فرصت یعنی همه بتوانند از امکانات آموزشی و بهداشتی برخوردار باشند (فرصت‌های اجتماعی)

- فرصت یعنی همه بتوانند در مواجهه با بحرانهای اقتصادی و اجتماعی موقعیت خود را حفظ کنند (نظام حمایتی)

- فرصت یعنی همه بتوانند از حقوق خود دفاع کنند و جلوی اجحاف در مورد خود و دیگران را بگیرند (تضمین شفافیت)

اینها در واقع عناصر پنج‌گانه آزادیها هستند که سن در کتاب توسعه به مثابه آزادی - که توسط مترجم اول نیز به فارسی برگردانده شده است -^۱ به آنها پرداخته است. جواهر لعل نهرو در سال ۱۹۴۷ در روز استقلال هند در این باره می‌گوید "موقعیتی که ما امروز جشن می‌گیریم چیزی جزء آغاز یک قدم نیست. آغاز فرصت‌هایی که پیروزیها و موفقیت‌های بزرگی را به ما وعده می‌دهند و ... وظیفه همه ما خاتمه دادن به فقر، جهل، بیماری و نابرابری فرصت‌هاست".

در کتاب کلاسیک حاضر که اولین بار در سال ۱۹۷۳ منتشر شد، آمارتیاسن تئوری اقتصاد رفاه بالاخص نظریه انتخاب اجتماعی را برای مطالعه نابرابری اقتصادی به خدمت می‌گیرد و یک بیان سیستمی از چارچوب مفهومی و مسائل عملی اندازه‌گیری نابرابری ارائه می‌دهد. سن در تجزیه و تحلیل‌های خود به‌طور استنادی رویکردهای مختلف اندازه‌گیری نابرابری را مورد ارزیابی و نقد قرار داده و علت و معلول‌های نابرابری

۱. توسعه به مثابه آزادی، ترجمه وحید محمودی، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.

اقتصادی را شرح می‌دهد و نظریه‌های نظیر مطلوبیت‌گرایی را برای ارزیابی نابرابری رد می‌کند.

این کتاب در سال ۱۹۹۷ تجدید چاپ شده، بطوریکه حجم کتاب عملاً دو برابر گردید. سن با حفظ چهار فصل چاپ اول کتاب، هفت فصل دیگر به کتاب اضافه نمود، در چارچوب جدید، سن به همراه جیمز فاستر که خود از اساتید برجسته این حوزه است مروری نقادانه بر ادبیات موضوع نابرابری از زمان چاپ اول کتاب به بعد داشته‌اند و همین‌طور گفتارهای تحلیلی در باب فقر و نابرابری اقتصادی را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. ویلیام بامول درباره این کتاب می‌گوید: کتابی که در یک مجلد که چنین تحلیلی جامع از موضوع و ارزیابی ماهرانه و خواندنی از ادبیات نابرابری اقتصادی ارائه دهد به ندرت یافت می‌شود.

این کتاب هم اکنون یک کتاب درسی دانشگاه‌های معتبر دنیا برای دانشجویان رشته‌های اقتصاد، علوم اجتماعی، فلسفه و دیگر رشته‌های مرتبط می‌باشد. خدا را شاکریم که این توفیق دست داد تا این اثر مهم را به زبان فارسی برگردانیم.

در پایان لازم می‌دانیم از کارکنان پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس بالخصوص ریاست محترم پژوهشکده جناب آقای دکتر علی محمد احمدی، همچنین آقای عباس باقری و ویراستار محترم کتاب جناب آقای سید محمد حسن مصطفوی که در فرایند انتشار این اثر متحمل زحمت شدند تشکر نمائیم.

وحید محمودی، عزت‌اله عباسیان

زمستان ۱۳۸۵

مقدمه ویرایش اول

مفهوم نابرابری در عین سادگی بسیار پیچیده است. از یک نظر ساده ترین مفهومی است که با جاذبه ای فوری و بلاواسطه مردم را به وجد می آورد و به ندرت می توان مفهومی را سراغ گرفت که با آن برابری کنند. اما از طرف دیگر، این مفهوم بسیار پیچیده است و این پیچیدگی هرگونه اظهار نظری را درباره نابرابری بسیار دشوار و مساله ساز می نماید. در نتیجه این مفهوم، موضوع پژوهش های بسیاری از سوی فیلسوفان، آماردانان، نظریه پردازان سیاسی، جامعه شناسان و اقتصاددانان شده است. هر چند در این کتاب صرفاً به مفهوم نابرابری اقتصادی خواهیم پرداخت؛ اما، طرح بحث، نشان از این دوگانگی نیز دارد. در اینجا مجبور شده ام تعداد نسبتاً قابل ملاحظه ای از مفاهیم فنی را به کار گرفته و از برخی محاسبات ریاضی استفاده کنم، اما در عین حال مفاهیم مورد بحث به زبان غیر فنی نیز توضیح داده شده و نتایج ریاضی به دست آمده را با بیان توصیفی مطرح ساخته ام. امید آن می رود که خواننده ناآشنا با مفاهیم فنی از طرح برخی مسائل با زبان رسمی نهراسد. اهمیت نتایج کلاسیک به دست آمده، نهایتاً در جنبه ارتباط متعارف آنها و اموری نهفته است که افراد در دفاع از آنها به بحث و حتی جدل بر می خیزند. با وجودی که، بخش های فنی و غیر فنی بحث، بطور جداگانه ارائه نشده اند، برای افرادی که علاقه ای به مسائل فنی بحث ندارند، این امکان وجود دارد که از بخش های نظری بحث صرف نظر نموده و مستقیماً از ملاحظه مستقیم اصول موضوعه به تبیین روشنی از نتایج مطرح شده بپردازند.

عناوین هر بخش که در سرتاسر کتاب مورد استفاده قرار گرفته است، می‌تواند خواننده را در چنین گزینشی یاری رساند.

از جهات متعددی می‌توان گفت که این کتاب برآمده از ایده‌هایی است که من در کتاب «انتخاب جمعی و رفاه اجتماعی» مورد مطالعه قرار داده‌ام.^۱

در اینجا نیز کوشیده‌ام چارچوب اندیشه‌ای را که در آنجا مطرح ساخته‌ام در مورد حوزه خاص نابرابری اقتصادی به کار گیرم. رویکردهایی را که در آن زمان در خصوص ارزیابی اجتماعی مردود دانسته‌ام اکنون با قوت بیشتری آنها را رد می‌کنم و آنچه در آن اثر، مورد پذیرش و دفاع من بوده، اکنون با کوشش‌هایی که در جهت بحث بیشتر در حوزه خاص نابرابری انجام داده‌ام، بسط و توسعه کاملتری یافته است.

در نگارش این کتاب و مدار افراد بسیاری هستم. هنگام آماده ساختن یادداشت‌های درسی خود در رادکلیف^۲، مقاله مشترکی درباره نحوه اندازه‌گیری نابرابری اقتصادی، با همکاری پارتا داسگوپتا^۳ و دیوید استارت^۴ نگارش نمودم.^۵ از آنها هم به این دلیل که برخی از نتایج مندرج در مقاله مشترکمان (بالاخص قضیه ۱-۳ و ۲-۳) را در این کتاب استفاده نموده‌ام و هم به این دلیل که نکات زیادی را از آنها آموخته‌ام و دانشی را که از آنها کسب کرده‌ام با آزادی کامل به کار گرفته‌ام، اظهار تشکر می‌کنم.

گفتارهای درس رادکلیف در ماه می گذشته به زبان غیر فنی ایراد شده بودند و در جریان مباحثاتی که پس از آن مطرح گردید نکات بسیاری را آموختم. در اینجا بالاخص باید به پرسش‌های عمیق و پژوهشگرانه دیوید اپستین^۶، جان مولبائر^۱، گراهام پایت^۲ و

۱ - این مجموعه مطالعات و کتاب در سال ۱۹۷۰ در سانفرانسیسکو توسط Holden-Day و در سال ۱۹۷۱ در ادینبورگ توسط شرکت Oliver & Boyd و همچنین در قالب مجموعه اقتصاد ریاضی (شماره ۵) به چاپ رسیده است.

^۲ Radcliffe

^۳ Partha Dasgupta

^۴ David Starrett

۵. یادداشت‌هایی در باب اندازه‌گیری نابرابری، مجله نظریه اقتصاد، جلد ۳، سال ۱۹۷۳.

^۶ David Epstein

جان ویلیامسون^۱ اشاره کنم. هنگام اصلاح یادداشت های درس فوق برای انتشار در این کتاب، برخی بخش ها را بسط داده و مسائلی را مطرح ساخته ام که بیشتر به دلیل ضیق وقت و یا محدودیت در نحوه طرح مسائل نمی توانسته ام به آنها بپردازم. اما برخی نکات اضافی را نیز در اینجا افزوده ام که اساساً پاسخ به سؤالهایی هستند که بعداً مطرح شده اند. همچنین از مباحثاتی که پس از ایراد سخنرانی های درسی ام در مورد موضوعات مربوطه در دانشگاه اسکس^۲ (دانشکده اقتصاد، سمینار ژانویه ۱۹۷۲)، دانشگاه کلمبیا (سمینار مشترک دانشکده های اقتصاد و فلسفه، مارس ۱۹۷۲)، دانشگاه هاروارد (درس اقتصاد سیاسی، مارس ۱۹۷۲) و موسسه آمار هندوستان (سمینارهای پژوهشی، اوت ۱۹۷۲) داشته ام بهره مند شده ام. در اینجا همچنین باید تشکر خود را از تونی اتکینسون، پراناب، باردهان، باتاچاریا، سانجیت بوس، ترنس گورمان، پیتر هاموند و ریچارد لیارد بابت اظهار نظرها و انتقاداتشان بیان نمایم.

در اینجا باید به خاطر مهارت حیرت آور خانم سلینا ترنر^۳ و لوبا مامفود^۴ در تایپ دستنوشته های بسیار آشفته ام، سپاس فراوان خود را نسبت به آنها ابراز دارم. در آخر از دانشگاه وارویک و بالاخص پروفیسور گراهام پایت، به خاطر دعوت از من جهت ایراد سخنرانی در رادکلیف در سال تحصیلی جاری سپاسگزارم.

مدرسه اقتصاد لندن
نوامبر ۱۹۷۲
آمارتیاسن

^۱ John Muellbauer

^۲ Graham Pyatt

^۳ John Williamson

^۴ Essex

^۵ Celia Turner

^۶ Luba Mumfod

عقدمه مولف - ویرایش دوم

ویرایش اول این کتاب بر جزوه های درسی من در دانشگاه وارویک استوار بود که تقریباً ربع قرن پیش در سال ۱۹۷۲ ایراد شده بود. هدف از طرح مسائل فوق مطالعه ادبیات اقتصادی فنی و نوظهوری بود که درباره مفهوم نابرابری اقتصادی به نگارش در آمده بود. در این اثناء، همچنین کوشیدم مضامین آن آثار را با مسائل مهمی یکپارچه سازم که نابرابری را به موضوعی تبدیل می سازند که از اهمیت علمی زیادی نیز برخوردار است. گرچه بخش اعظم کتاب، معطوف به استدلال ریاضی و تحلیلی در این زمینه بود، اما اصول موضوعه مورد استفاده و نتایج مطرح شده به زبان عینی و ملموس تفسیر شدند. این کتاب بر مبنای چنین باوری شکل گرفت که «اهمیت نتایج صوری نهایتاً به امکان برقراری ارتباط متعارف با جامعه دانشگاهی انجامیده و نیز به گونه ای است که مردم حاضرند به دفاع از آنها پرداخته و حتی برای آنها به نبرد برخیزند».

در این ویرایش، در حالی که ضمیمه* طولانی و مفصل - به اندازه کتاب اولیه - به آن افزوده ام، اما عوامل انگیزشی من در نگارش کتاب تقریباً ثابت مانده است. در طول یک ربع قرن گذشته، مسائل مربوط به نابرابری از اهمیت محوری بیشتری در مباحث و استدلال های عمومی برخوردار و حتی جنجال برانگیزتر نیز شده اند. در عین حال، آثار فنی بسیار زیاد - و در اغلب موارد، خیره کننده ای - در حوزه نظریه محض اندازه گیری و

* توجه: در متن ترجمه، ضمیمه تحت عنوان بخش دوم کتاب آمده است [مترجمین].

ارزیابی نابرابری اقتصادی، رشد و گسترش یافته اند. برخی از مسائل تحلیلی که به طور جزئی در ویرایش اولیه کتاب مورد بررسی قرار گرفته بودند، در این ویرایش بیشتر مورد پژوهش قرار گرفته‌اند، و برخی نتایج مطروحه در آن ویرایش در اینجا از استحکام بیشتری برخوردار شده و یا اساساً گسترش یافته اند. علاوه بر این، مسائل نوین متعددی بازشناسی شده و با موفقیت مورد بررسی قرار گرفته اند. در نگارش ضمیمه کتاب، عموماً کوشیده‌ام به بررسی و ارزیابی وضعیت جاری ادبیات و آثار تحلیلی مربوط به نحوه اندازه‌گیری فقر و نابرابری بپردازم. در تدوین ضمیمه [بخش دوم کتاب] از همکاری جیمز فاستر بهره‌مند بوده‌ام، به طوری که وی بخشی از نگارش ضمیمه را برعهده داشته است. وی همکاری بسیار مناسب و مطلوبی برای این مهم داشته است، زیرا هم خلق و خوی صمیمی و مهارت‌های عالی در این زمینه و هم تسلط زیادی به آثار مربوطه در این حوزه دارد. در واقع فاستر، خود سهم قابل ملاحظه‌ای در طرح بسیاری از نکات مهم در تحولات نظری جاری در نحوه اندازه‌گیری و ارزیابی نابرابری و فقر داشته است.

هنگام نگارش این ضمیمه، فاستر و من باید به ارزیابی علایق نظری و اهمیت عملی انبوه پژوهش‌ها و نتایجی می‌پرداختیم که در آثار مختلف طی یک ربع قرن گذشته درباره این موضوع به رشته تحریر درآمده اند. کانون توجه ما معطوف به ذات و اساس نتایج تحلیلی به دست آمده در این خصوص بوده است و نه جزئیات فنی آنها. برای تأمین نظر آن دسته از افرادی که مایل به دنبال کردن مسیری کاملاً فنی و نظری در این حوزه بوده اند، کوشیده‌ایم حتی الامکان منابع کاملی را در زمینه آثار نظری نگارش یافته درباره این بحث، معرفی نماییم؛ ضمن آنکه مسائل مورد بررسی و ماهیت کلی نتایج حاصله را نیز مشخص نموده‌ایم. همچنین تلاش ورزیده‌ایم تا به زبان قابل فهم، مسائل فنی عمده‌ای را که مبنای آثار نظری در این زمینه هستند روشن تر سازیم.

سخنرانی و گفتارهای درسی من در رادکلیف در سال ۱۹۷۲ تا حدود زیادی تحت تأثیر استدلال صوری معینی قرار داشت که در نظریه انتخاب اجتماعی، به پیشگامی کنت ارو،

بسط و گسترش یافته بود.^۱ در آن زمان، همچون امروز عمدتاً درگیر بحث در این حوزه بودم. تجزیه و تحلیل های مطرح شده در ویرایش اول این کتاب از چشم انداز متمایزی در نظریه انتخاب اجتماعی بهره مند می شد.^۲ ویرایش کتاب «در باب نابرابری اقتصادی» که در سال ۱۹۷۳ انتشار یافت، در کنار سایر موارد، شامل پیشنهاداتی برای ایجاد ارتباط مستقیم تر و هرچه بیشتر نظریه انتخاب اجتماعی با قضاوت های به عمل آمده در عرصه سیاست گذاری و نیز مباحثات عمومی و نقادی اجتماعی بود.

چنان که ملاحظه می شود، آثار مربوط به نظریه انتخاب اجتماعی از اوایل دهه ۱۹۷۰ به این سو شدیداً افزایش یافته اند و این رشد و گسترش تا حدود زیادی در مسیری صورت گرفته که در ویرایش سال ۱۹۷۳ کتاب انتظار آن را داشتم.^۳ در این ضمیمه از جمله به این پژوهش ها و نتایج حاصله اشاره کرده و تأثیر آنها را بر نحوه ارزیابی و اندازه گیری فقر و نابرابری مورد بررسی قرار داده ام.

نسخه های پیشین و اولیه ضمیمه از سوی آناند، تونی اتکینسون و تونی شارکس مورد مطالعه قرار گرفته و توصیه ها و پیشنهادات آنها بالاخص در اصلاح آنها سودمند واقع شده است. در طول این سالها همچنین از همنشینی و بحث با افراد زیادی نیز سود برده ام. من و جیمز فاستر از کمکهای همه اینها تشکر می نمایم. جیمز فاستر نیز همچون من می خواهد از این فرصت استفاده نماید و نهایت قدردانی خود را از آیرین راج فاستر برای کمکها

۱ - به کتاب انتخاب اجتماعی و ارزش های فردی نوشته کنت ارو چاپ واپلی در نیویورک در سال ۱۹۵۱ مراجعه کنید. از جهات دیگری نیز کارهای اتکینسون در زمینه اندازه گیری نابرابری، گفتارهای درسی رادکلایف در سال ۱۹۷۲ را تحت تأثیر قرار داد؛ همان طور که مطالعات مربوط به قضاوت های اجتماعی جان هارسانی، سرچ کلم، جان رالز و پاتریک سویژ تأثیر گذار بودند.

۲ - کتاب حاضر به طرق مختلفی بسطی از کتاب اول من تحت عنوان انتخاب جمعی و رفاه اجتماعی است که در سانفرانسیسکو در سال ۱۹۷۰ به چاپ رسید و در سال ۱۹۷۹ نیز در آمستردام تجدید چاپ شد.

۳ - برای ارزیابی کمی و انتقادی از ادبیات فنی موجود در حوزه تئوری انتخاب اجتماعی تا اواسط دهه ۱۹۸۰، به بحث «تئوری انتخاب اجتماعی» من در کتاب اقتصاد ریاضی که توسط شرکت نورث هلند در آمستردام در سال ۱۹۸۶ به چاپ رسیده مراجعه کنید؛ همچنین به کتاب «انتخاب عقلایی، تصمیمات جمعی و رفاه اجتماعی» نوشته سوزومورا (K. Suzumura) چاپ دانشگاه کبریج در سال ۱۹۸۳ مراجعه کنید.

و حمایت‌هایش، به عمل آورد. ما همچنین به سبب دریافت کمک‌های پژوهشی آقای آرون آبراهام از ایشان متشکریم.

همچنین از بنیاد مک آرثر (Macarthur) به خاطر حمایت‌هایش از پژوهش‌هایی که در بخش دوم کتاب آورده شده است تشکر می‌شود. علاوه بر این، اینجانب به واحد STICERD در مدرسه اقتصاد لندن و بانک ایتالیا برای در اختیار گذاشتن تسهیلات پژوهشی، در زمانی که من در آنجا بودم احساس دین می‌کنم. مطالب موجود در ویرایش اول این کتاب تقریباً بدون تغییر در این ویرایش باقی مانده‌اند. حتی صفحه‌گذاری‌های قبلی نیز در حد امکان به همان صورت باقی گذاشته شده است. ضمیمه جدید (در باب نابرابری اقتصادی پس از یک ربع قرن) که بوسیله جیمز فاستر و من ارائه شده، در ادامه مباحث قبلی آورده شده‌اند.

کمبریج، ماساچوست

سپتامبر ۱۹۹۶

آمارتیا سن